

Тема 6. Українське державотворення в умовах воєнно-політичної загрози державному суверенітету й територіальній цілісності.

Досліджуваний період, 2005–2016 рр., – це, відповідно до нашої періодизації, окремий етап національно-державного самовизначення України, вирізнявальною рисою якого є поляризація ідентичностей. Завдяки такій поляризації відбувалося оформлення політичних поглядів і партійних преференцій громадськості. Поляризація ідентичностей стала феноменом, який спершу відобразив ставлення громадськості до політичного протистояння під час Помаранчевої революції. А згодом, це ставлення, маючи соціокультурний базис, набуло рис, власне, політичної ідентичності. Відзначимо, що саме ідентичність визначає попередні установки в процесі оцінювання політичних і соціокультурних феноменів, а також параметри можливої політичної поведінки.

2005–2016 рр. – це період, у який до політичного життя в країні були залучені найширші верстви. Причиною цього було те, що у попередній період, 1996–2004 рр., в Україні сформувався чітко виражений олігархічний режим, специфіка якого полягала в рівновазі впливу кількох промислово-фінансових груп. Боротьба між політичними партіями, які представляли інтереси промислово-фінансових груп, потребувала активного апелювання до громадської думки, а отже, й до форм революційного протистояння. Залучення громадськості до політичного протистояння відбувалося шляхом актуалізації базових міфологем: захист рідної мови (української чи російської, залежно від регіону), рідної Церкви, історичної пам'яті, вектора цивілізаційного розвитку України тощо. Наголосимо, що поляризація ідентичностей стала наслідком Помаранчевої революції й була пов'язана з ідеологічним розмежуванням між протиборчими політичними силами. Вкрай деструктивним вплив на суспільно-політичну ситуацію в Україні справляла й РФ, яка намагалася використати проросійські ідентифікаційні преференції громадян Сходу та Півдня з метою з метою утримування України у сфері власного геополітичного впливу.

Революційні події в Україні (Помаранчева революція та Революція гідності) засвідчили наявність істотних суперечностей у суспільно-політичній

системі України, а також кризу демократичних інститутів і процесів. Бо ж революція як така є непотрібною, якщо суспільно-політичні протиріччя можуть бути розв'язані за допомогою демократичного волевиявлення. Цей-таки період відобразив слабкість державних інститутів, адже однією із функцій держави є арбітражна функція – врегулювання конфліктів між соціальними групами. Подальша ж воєнна агресія РФ виявила невтішний стан Збройних сил і безпекових структур України.

Здійснене дослідження дає підстави для висновку, що головною причиною, яка зумовила революційний розвиток політичних процесів, є наявність олігархічної системи, яка ґрунтується на рентній економіці й забезпечується за допомогою контролю над ЗМІ, політичними партіями, парламентськими фракціями та групами, органами виконавчої влади та президентською владою. Боротьба олігархічних груп за контроль над рентними галузями економіки є домінантним чинником політичної боротьби як такої. Рентна економіка зумовлює крайнє зубожіння українського суспільства, а відповідно, й поширення протестних настроїв. Конкуренція між олігархічними групами повсякчас накладається на революційні тенденції в українському суспільстві. Однак кожна з революцій завершувалася лише зміною домінування тих чи тих олігархічних груп, не зачіпаючи олігархічної суті політичної системи України. Оскільки олігархат проявляється як корупційна за своїм характером державно-політична система, то принципові зміни можливі тільки на шляху антикорупційної боротьби.

Нерозв'язані суспільно-політичні суперечності, а також економічний і політичний тиск РФ – це ті фактори, що зумовили втрату українським суспільством довіри до політики В. Ющенка. Період президентства В. Ющенка, попри правильно визначені завдання національно-державного самовизначення, обернувся встановленням політичного режиму В. Януковича, що мав тенденцію до переростання в цілковитий авторитаризм. Революція гідності, яка завершилася відстороненням від влади В. Януковича, мала й ту особливість, що розгорталася під проєвропейськими гаслами, визначила вектор подальшого національно-державного самовизначення України. Завдяки Революції гідності та

наступному активному протистоянню воєнній агресії РФ на Донбасі Україна відкинула як неприйнятні пострадянські політичні практики; в країні почалася радикальна та послідовна імплементація європейських норм і стандартів. Попри агресивну реакцію РФ на вихід України зі сфери російського геополітичного впливу, євроатлантичний вектор національно-державного самовизначення українського народу залишився незмінним. Таким чином, саме революційна боротьба проти політичного режиму В. Януковича й опір агресії РФ уможливили початок подолання поляризації ідентичностей і консолідацію Української нації на основі проєвропейських суспільно-політичних цінностей.

У дискурсі публічної політики Мінські домовленості трактуються як безальтернативний спосіб мирного врегулювання «ситуації на Донбасі». Однак ми схилиємося до висновку, що Мінські домовленості – це лише форма невизначеного за часом відкладання проблеми протидії РФ, що здійснила анексію Криму й окупацію окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО). Мінські домовленості стосуються тільки ситуації на Донбасі й жодним чином не сприяють врегулюванню кризи, яка являє собою ніщо інше, як російсько-українську війну. Цілі Росії в цій війні: по-перше, легітимізувати анексію Криму (домогтися українського та міжнародного визнання російської належності Криму); по-друге, ліквідувати Україну як унітарну державу, створивши в її складі автономні анклавні, налаштовані проти євроінтеграції та входження країни в НАТО. Повноваження ОРДЛО, які закладені в Мінських домовленостях: власні суди, прокуратура, міліція (армія, перейменована на міліцію, що формуватиметься з амністованих убивць), право на зовнішньоекономічну діяльність, – перешкоджатимуть подальшому європейському розвитку України, спричиняючи дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації. Реалізація цього проекту – це продовження попередніх проектів Партії регіонів з федералізації України. Помилковим є й судження, ніби Мінські домовленості – це шлях до, хоча й непевного, але миру, оскільки РФ зацікавлена в постійній дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні, зокрема, в підриві довіри до влади. Отже, оскільки Україна не може визнати правомірність анексії Криму, а визнання легітимності «ДНР» і «ЛНР» є

згубним для України, то й Мінські домовленості втрачають будь-який раціональний ґрунт.

Попри воєнну агресію РФ, Україна продовжила курс на підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Угода про асоціацію є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором, що коли-небудь укладався Європейським Союзом. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС. Передбачене нею надання громадянам України безвізового режиму, що включає їх вільний в'їзд в Європу, розширення контактів у всіх сферах життєдіяльності, а також принципи «політичної асоціації та економічної інтеграції» слугують стратегічним орієнтиром соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка вступила в дію вже з 1 січня 2016 р., сприятиме інтеграції економік України та ЄС, а здійснювані реформи – впровадженню європейських політико-правових і соціально-економічних стандартів.

Відносини між Україною та євроатлантичними структурами (насамперед – ЄС і НАТО), а також провідними Західними демократіями (США, Німеччина, Франція та ін.) мають тенденцію до набуття якісно нового розвитку. Починаючи зі здобуття Україною незалежності, а особливо в період після Помаранчевої революції, проєвропейськи налаштована частина українського суспільства сприймала відносини з євроатлантичними структурами як надзвичайно актуальні, з огляду на необхідність: по-перше, протистояти реваншистським і проросійським політичним силам (КПУ, Партія регіонів тощо), по-друге – запозичувати стандарти та взірці державно-політичного та соціально-економічного розвитку, імплементація яких сприяла б подоланню пострадянських практик й активній модернізації України. У масовій свідомості таке, по суті, ідилічне й некритичне сприйняття Західного світу відобразилось у невизначеній формулі «жити по-європейськи». Однак російсько-українська війна (анексія Криму й окупація окремих районів Донецької та Луганської областей), а також зволікання провідних Західних демократій із наданням Україні ефективної воєнно-політичної підтримки (відмова продавати Україні

летальну зброю, зтягування з наданням громадянам України безвізового режиму з країнами ЄС, спроба парламенту Нідерландів заблокувати ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) – це є фактори, які спонукають ту ж таки проєвропейськи налаштовану частину українського суспільства до висновку, що національно-державне утвердження України, і навіть саме існування Української держави, можливе тільки завдяки актуалізації й активізації внутрішніх ресурсів. Отже, криза, спричинена воєнно-політичною агресією РФ, і невиправданість надмірних очікувань щодо військової й економічної допомоги з боку Західних демократій ведуть до більш реалістичного оцінювання євроатлантичних структур і тих завдань, які нині стоять перед Україною.